

Az igazmondás határai: egy kétszer elmesélt történet tanulságai¹

KÉT TÖRTÉNET ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLATÁT tűztük magunk elé feladatul. Vizsgálódásunk szempontjából e történeteknek számunkra fontos tulajdonsága, hogy ugyanarról az eseménysorról két különböző beszámolót állítanak elő. Az egyiknek a szerzője Suetonius, aki Augustusról szóló életrajzában a következőket írja: *...Nam cum spectaculo ludorum gregarium militem in quattuordecim ordinibus sedentem excitari per apparitionem iussisset, rumore ab obtrectatoribus dilato quasi eundem mox et discruciatum necasset, minimum afuit quin periret concursu et indignatione turbae militaris. Saluti fuit, quod qui desiderabatur repente comparuit incolumis ac sine iniuria.*² (Suet. Aug. 14.) A történet párját Appianosnál találjuk meg *A római polgárháborúk* ötödik könyvében: ἔν γέ τοι τῷ θεάτρῳ, παρόντος αὐτοῦ, στρατιώτης ἀπορῶν οἰκειίας ἔδρας παρῆλθεν ἐς τοὺς καλουμένους ἰππέας· καὶ ὁ μὲν δῆμος ἐπεσημήνατο, καὶ ὁ Καῖσαρ τὸν στρατιώτην ἀνέστησεν, ὁ δὲ στρατὸς ἠγανάκτησε καὶ περιστάντες αὐτὸν ἀποχωροῦντα τοῦ θεάτρον τὸν στρατιώτην ἀπήτουν, οὐχ ὀρώμενον ἠγοούμενοι διεφθάρθαι. ἐπελθόντα δὲ ἐνόμιζον ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου νῦν προαχθῆναι ἀρνούμενόν τε καὶ τὰ γεγονότα διηγούμενον ψεύδεσθαι διδαχθέντα ἔλεγον καὶ ἐλοιδόρουν ὡς τὰ κοινὰ προδιδόντα· καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ θεάτρῳ γενόμενον τοιόνδε ἦν.³ (App. BC 5, 15).

¹ A tanulmány a T 046879 számú OTKA-pályázat támogatásával készült.

² A részletet Henri Ailloud szövegkiadása alapján közöljük (AILLOUD 1931). Magyar fordítása: „Mikor ugyanis egy közkatonát, aki a nyilvános játékok alkalmával a lovagrendűek tizennégy padsorában foglalt helyet, a hivatalszolgával eltávolított, ellenségei pedig nyomban elhíresztelték, hogy rögtön meg is kínoztatta, majd kivégeztette, kis híján áldozatul esett a felbőszült katonanépség zendülésének. Szerencséjére a katona váratlanul épen-egészségesen előkerült.” (Kis Ferencné ford.)

³ A szöveget Hahn István kiadása alapján közöljük. (HAHN 1967). Magyar nyelvű fordítása: „Megtörtént például, hogy a színházban, az ő jelenlétében, egy katona, aki nem találta meg ülőhelyét, átment az ún. lovagok padsoraiba. A nép erre felfordult, Caesar pedig felállította a katonát a helyéről. Ezen a többi katonának háborodtak fel, és miközben a színházból távozott, követelték tőle e katona kiadatását, mert mivel nem látták, azt hitték, hogy megölték. Amikor a katona kijött, azt hitték, hogy most bocsátották ki a börtönből; az tagadta, hogy letartóztatták volna, és elmondta a történeteket, mire gyalázkodó hangon azzal vádolták, hogy erre a ha-

A szembeötlő különbségek ellenére természetesen számos egyezést fedezhetünk fel. A két elbeszélést a perusiai háború előzményeihez kapcsolják a szerzők, keletkezésük időben viszonylag közeli, hiszen megírásuk között, amennyire a hiányos adatok alapján megállapítható, kb. harminc-negyven év telt el, az egyiknek a szerzője életrajzíró, a másiké pedig történetíró, azaz mindkettőjük alapállása kimondva kimondatlanul az, hogy történeteikben a fiktív és valós oppozíciójából a valósat részesíti előnyben.

Az elmondottak alapján fölvetődik a kérdés, hogy az egyezések ellenére hogyan keletkezhetett két olyan történet, amely bár a hitelesség igényével lép föl, a történeti eseményeket mégis eltérő jelentéssel ruházza fel. A kérdésre a választ nem forrásvizsgálattal, vagy más, a történészek eszköztárába illő módszerek alkalmazásával kíséreljük meg megadni, hanem a narratív pszichológia elméleti hátterét alkotó elképzelések és módszerek felhasználásával, mert véleményünk szerint ennek a keretei között vizsgálódva hatékonyabban lehet felvetni a történetmesélés mikéntjével kapcsolatos kérdéseket. Ezért aztán kérdésünk is némi pontosításra szorul, mert nem csupán e két történet eltéréseinek az okairól szeretnénk megállapításokat tenni, nem is a történeti tárgyú elbeszélések sajátosságairól, hanem egy általánosabb értelemben megfogalmazott problémát vetünk föl a két történet elemzése kapcsán: Hogyan lehetséges az, hogy ugyanarról az eseménysorról több eltérő, de egyaránt hihető beszámolót tudunk készíteni anélkül, hogy a tényeket eltorzítanánk.⁴

A narratív pszichológia újfajta megközelítés a pszichológiában,⁵ amely az elmúlt tizenöt évben bontakozott ki, s napjainkban az egyik vezető irányzattá vált, elméletében és módszereiben a narratológia, a filológia és a pszichológia új eredményeit ötvözi és használja fel. Elméleti alapját a narratív elv alkotja, azaz azt feltételezi, hogy az emberi cselekvés szervezőelve a narratívum, az emberi lények narratív struktúrák szerint gondolkodnak és cselekszenek. Ezt az alapvető megállapítást *Hardy* a következőképpen fogalmazza meg: „narratívumokban álmodunk és álmodozunk, narratívumokban emlékezünk, narratív formájúak előérzeteink, narratívumokban remélünk, esünk kétségbe, hiszünk, kételkedünk, tervezünk, módosítunk, kritizálunk, alkotunk, pletykálunk, tanulunk, gyűlölünk és szeretünk”. (idézi GERGEN–GERGEN 2001, 77).

Az ember élete eseményeit nem összefüggéstelen, vég nélkül egymás mellé helyezett pillanatképek sorozataként érzékeli, hanem előrehaladó, koherens eseménysorokként. Minden egyes momentum előbb-utóbb elnyeri jelentését, ez pedig abból fakad, hogy koherenciát teremtünk az események között, mindegyiket beágyazzuk a megelőző és az elkövetkező események kontextusába, így az emberi cselekvés megértése narratív alapokon megy végbe.

A narratívumok szerkezetével kapcsolatban feltételezik, hogy vannak bizonyos absztrakt történeti sémák, és az egyes történetek mindig egy-egy ilyen sémának a realizálódásai. Az ember nem választhat szabadon, hogy olyan történettel álljon elő, amilyennel akar, a kultúrák bizonyos fajta történeteket

zugságra csak kitanították, és hogy elárulja közös érdekeiket. Ilyen eset történt a színházban.” (Hahn István ford.)

⁴ A kérdést a történetírás területére korlátozva Hayden White (WHITE 1997) vetette fel.

⁵ A narratív pszichológiáról László János (LÁSZLÓ 2001) ad bővebb összefoglalást.

támogatnak, másokat pedig elleneznek. Az emberi történetmesélés tehát nem egy független cselekvő ténykedése, hanem társadalmi és kulturális keretbe ágyazódik, és más személyek támogatásán nyugszik. Például, ha el akarjuk mondani, hogy miként győzött le valaki nehézségeket, ez megkívánja, hogy egyetértésre tudjunk jutni másokkal arról, hogy mi számít nehézségnek, hiszen ezen az egyetértésen áll vagy bukik az, hogy történeteinken keresztül meg tudjuk magunkat értetni másokkal.

A narratív elv alapvető fontosságának köszönhetően a narratív pszichológia nagy hangsúlyt fektet a narratívumok (történetek) természetének a feltáráására. Általános feltételezések szerint az egyes kultúrákban a történetmesélésnek általánosan elfogadott konvenciói vannak, ezek határozzák meg, hogy az események hogyan strukturálódnak egy történet keretein belül. A tapasztalatok szerint érthető, valóság-hű beszámolóknak az emberek csak azt szokták elfogadni, amely megfelel ezeknek a konvencióknak.

Vizsgálódásunkhoz elengedhetetlen, hogy e konvenciókkal kapcsolatos elképzelések közül egyet, kérdésünk szempontjából a leghasznosabbnak ígérkezőt, részletesebben megismerjük.⁶ Ezen elmélet szerint kultúránkban a következő öt elem szükséges a jól formált narratívum felépítéséhez:

a) Egy értékelt végpont létezése. Az elfogadhatónak ítélt történetben mindig van egy kitüntetett pont, amiért az adott történetet elmeséljük, így ez a pont a történetben értékkel telítődik, s mint kívánatosat vagy nem kívánatosat fogjuk fel. Hogy mi tekinthető alkalmas végpontnak, azt a dialógusban résztvevők által elfogadott értékek határozzák meg. Azért van például kevés történetünk arról, hogyan sodródnak a szélben a falevelek, mert ennek az eseménynek nincs általános érvényű kulturális értéke. A történet sallustiusi változata esetében ilyen értékelt végpontot jelöl meg az a mondat, amely az idézett részt bevezeti: *Quo tempore L. Antonium fiducia consulatus, quem gerebat, ac fraternae potentiae res novas molientem confugere Perusiam coegit et ad deditionem fame compulit, non tamen sine magnis suis et ante bellum et in bello discriminibus.* (Aug. 14.).⁷ Appianosnál szintén a történet előtt, a bevezető mondatban találjuk a végpont megjelölését:

...χρήζειν αὐτῆς εὐνοίας
στρατοῦ· διόπερ αὐτῶν καὶ τῆς ὕβρεως ἢ καταφρονήσεως ἐν τῷ
τότε ἐκῶν ὑπερεώρα.”⁸

b) Releváns események kiválasztása. A történet végpontja meghatározza, hogy a történet megalkotása folyamán milyen események jöhetnek számításba és melyek nem. Mégpedig annak alapján válogatunk köztük, hogy a tör-

⁶ A továbbiakban a jól formált narratívumra vonatkozó konvenciókat Kenneth J. és Mary M. Gergen (GERGEN–GERGEN 2001) munkájára támaszkodva ismertetem.

⁷ A részlet magyar fordítása: „Ez idő tájt Augustus rákényszerítette L. Antoniust, aki consuli méltóságban és bátyja hatalmában bízva felkelést szított, hogy Perusiába meneküljön, és éheztetéssel megadásra bírta, de önmagát is nagy veszedelmebe sodorta mind a háború folyamán, mind az előző időszakban.” (Kis Ferencné ford.)

⁸ Magyar fordítása: „...továbbra is rászorultak a sereg jóindulatára. Ezért az akkori helyzetben tudatosan nézte el önkényeskedésüket és tekintélyének semmibevételét.” (Hahn István ford.)

A RELEVÁNS ESEMÉNYEK

	Suetoniusnál	Appianosnál
1.	—	A katonának nem jutott hely. στρατιώτης ἀπορῶν οἰκείας ἔδρας
2.	A katona a lovagok padsorába ül. <i>in quattuordecim ordinibus sedentem</i>	A katona a lovagok padsorába ül. παρήλθεν ἐς τοὺς καλουμένους ἰππέας
3.	—	A nép ezt jelzi. δῆμος ἐπεσημήματο
4.	Augustus a hivatalozgával felállíttatja a katonát. <i>excitari per apparitorem iussisset</i>	Augustus felállítja a katonát. ὁ Καῖσαρ τὸν στρατιώτην ἀνέστησεν
5.	Augustus ellenségei rémhírt terjesztenek a katonáról. <i>rumore ab obtrectatoribus dilato</i>	—
6.	—	A katonát senki nem látja távozni. οὐχ ὁρώμενον
7.	Híre megy, hogy a katonát megkínózták és kivégezték. <i>quasi eundem mox et discruciatum necasset</i>	A katonák azt hiszik, hogy társukat megölték. ἡγούμενοι διεφθάρθαι
8.	A katonák felbőszülnek. <i>concurso et indignatione turbae militaris.</i>	A katonák háborognak. ὁ δὲ στρατὸς ἠγανάκτησε
9.	Augustus majdnem a zendülés áldozatává válik. <i>minimum afuit quin periret</i>	—
10.	—	Körülvesszik a távozó Caesart és követelik a katona szabadon bocsátását περιστάντες αὐτὸν ἀποχωροῦντα τοῦ θεάτρου τὸν στρατιώτην ἀπήτουν
11.	A katona sértetlenül kijön a színházból. <i>qui desiderabatur repente comparuit incolumis ac sine iniuria</i>	A katona kijön a színházból. ἐπελθόντα
12.	Augustus megmenekül. <i>saluti fuit</i>	—
13.	—	A katonák azt hiszik, hogy társukat most engedték ki a börtönből. ἐνόμιζον ἐκ τοῦ δεσμοτηρίου νῦν προαχθῆναι
14.	—	A katona ezt tagadja, elmondja mi történt vele valójában. ἀρνούμενον τε καὶ τὰ γεγυότα διηγούμενον
15.	—	Katonatársai megvádolják, hogy nem mond igazat, előre kitanították, hogy mit mondjon. ἀρνούμενον τε καὶ τὰ γεγυότα διηγούμενον
16.	—	Társai szidalmazták a katonát, mondván, hogy magatartásával elárulja közös ügyüket. ἐλοιδοροῦν ὡς τὰ κοινὰ προδιδόντα

ténetet milyen mértékben viszik közelebb a végpontjához, jobban vagy kevésbé valószínűvé teszik-e a célját. Sem Suetonius, sem Appianos nem beszél például arról, milyen konvenciók szabályozzák az ülésrendet a színházban, mikor és kik szegték meg korábban az erre vonatkozó előírásokat, hogyan reagáltak a lovagrendűek a katona rendbontó viselkedésére, hogy miért nem ment át több katona is a lovagrendűeknek fenntartott sorokba, vagy hogy mit csinált a katona az alatt az idő alatt, míg a többiek szem elől veszítették, és még számtalan ide kapcsolódó elemet tudnánk említeni, ami kimaradt a történetből, de benne lehetett volna, ha más végpontot választ az elbeszélő. Az pedig végképp nem jutna az eszébe senkinek sem, hogy a nők akkori frizurádivatjáról vagy a retorikaoktatás színvonaláról szóló fejtegetésekkel gazdagítsa a két történetet, mert ezek nem járulnának hozzá ahhoz, hogy végpontjukat valószínűbbé tegyék. Ha az elmondottakat elfogadjuk, könnyen belátható, hogy az események közötti válogatás során felépülő narratív szerkezet megakadályozza, hogy egy történetben elhangozzék a teljes igazság.

c) Az események rangsorolása. A végpont szempontjából kiválasztott eseményeket a történetben valamilyen rangsor szerint rendezzük el. A megfigyelések szerint a legszélesebb körben alkalmazott sorbarendezési konvenció a lineáris időbeli sorrend, de az időrenden kívül az elrendezés alapja lehet például a fontosság, az érdekesség foka stb. is, ez történetenként és kultúránként egyaránt változó lehet. A két vizsgált történet esetében az időrend volt az események elrendezésének az alapja.

d) Oksági láncolat létesítése. A jól formált narratívumra jellemző, hogy benne a végpont szempontjából kiválasztott és rangsor szerint sorbarendezett események kölcsönösen egymásra vonatkoznak, vagyis okozatilag össze vannak kapcsolva. Hogy mi tartozik a kauzális formák elfogadható tartományához, az történelmileg és kulturálisan meghatározott. Az oksági kapcsolat megléte abban ölt testet, hogy egy esemény(sor) megfogalmazása megkívánja egy rákövetkező esemény(sor) megjelenését. A hallgató maga is számít arra, hogy a narratívum oksági láncolatba rendeződik, ezért lehetővé válik, hogy az esetleges hiányzó láncszemeket ki tudja egészíteni. Ilyen hiányzó láncszem történetünkben pl. annak a mellőzése, hogy az akkori szokásoknak megfelelően a katona nem ülhetett a lovagrendűeknek fenntartott padosorokba, ezért kellett felállnia. A korabeli olvasók számára ez magától értetődött, felesleges lett volna explicitté tenni a történetben ezt az oksági kapcsolatot, a mai átlagos olvasó előtt viszont, akinek természetes, hogy ha nincsenek kiadott helyjegyek, szabadon ülhet bárhová, ahol helyet talál, világossá kell tenni ezt azényt, különben nem érti meg a konfliktus okát, és így az egész történet érthetlenné válik a számára.

e) Demarkációs jelek. A legtöbb jól formált történet különféle kommunikációs jelzéseket alkalmaz a kezdet és a befejezés jelölésére. Efféle jeleket mindkét szerzőnél fölfedezhetünk. Suetonius *nam cum* kötőszókapcsolattal jelzi a történet kezdetét, Appianos pedig e szavakkal zárja le a történetét:

„καὶ τὸ μὲν ἐν τῷ θεάτρῳ γενόμενον τοιόνδε ἦν.”⁹

A fenti normák alapján megalkotott narratívumok különböző típusokba, műfajokba sorolhatók. Műfajok nemcsak az irodalomban léteznek, a köznapi

⁹ Magyarul: „Ilyen eset történt a színházban.” (Hahn István ford.)

életben is számos található (például gyónás, előadás). Ezek nincsenek beírva a génjeikbe, hanem életünk során sajátítjuk el megalkotásuknak a szabályait,¹⁰ ezért az emberi gondolkodás kulturálisan specializált módjának (vö. LÁSZLÓ 1999, 64) kell tartanunk őket. Irodalmi műfajok esetében a műfaji tudás nemcsak a téma megválasztásáról vagy a stilisztikai kidolgozás módjáról ad tájékoztatást, hanem arról is, miként alkotható meg egy lehetséges világ az adott műfajban.¹¹ A szóban forgó történeteket különféle műfajú szövegbe ágyazták szerzőik, Suetonius életrajzot írt, Appianos munkáját pedig a történetíráshoz szokás sorolni.

Ha összehasonlítjuk a két író által kiválasztott releváns események számát (1. ábra), azt tapasztaljuk, hogy Appianosnál több ilyen esemény van. A kisebb eltérésektől eltekintve egy pontig, a katona előkerülései (11.) azonos momentumokból épül föl a két történet, ami viszont ez után történik (13–16.) Suetoniusnál már egyáltalán nem szerepel. Ennek magyarázatát abban kell keresnünk, hogy a két szerző eltérően határozta meg azt a végpontot, amihez a releváns eseményeket válogatta. Suetonius arról írt történetet, mint főntebb láttuk, hogy Augustus¹² élete veszélyben forgott, ezért az eseménysor csak Augustus megmenekülései, azaz az életveszély elmúltáig releváns, itt a történet eléri végpontját, hogy mit csináltak a katonák ez után, már nem tartozik a releváns események közé, mert nem tölti be azt a feladatot, hogy közelebb visz a végponthoz. Appianos viszont nem utal arra, hogy Augustus élete veszélyben forgott, az ő története másról szól; arról, hogy a hadsereg elégedetlenkedik, ezért Augustus, hogy megőrizze a jóindulatukat (εὐνοια στρατοῦ), elnézi katonái önkényeskedését (ὕβρις) és elbizakodottságát (καταφρόνησις). Appianost tehát elsősorban a hadseregnek és vezetőjének a viszonya érdekli, ebből a szempontból pedig a narratív szerkezetnek nagyon is releváns eseményei azok a záró mozzanatok (13–16.), amelyeket Suetonius mellőzött, hiszen általuk képet kaphatunk arról, hogy milyen bizalmatlanságot gerjesztő belső ellentétek vannak a katonák között, valamint a katonák és vezérük között. Ugyanezen okból kerül Appianosnál a nép reakciója (3.) is a releváns események közé: egy harmadik ellentét föl-villantásával árnyalja az egyébként is bonyolult helyzetet, valamint sejteni enged, hogy ha a nép nem vesz róla tudomást, a tekintélyét veszített Augustus talán hagyta volna, hogy a katona olyasmit kövessen el, ami egyébként tilos a számára. Ez az esemény Suetonius rostáján kihullik, mert neki nem célja a hadsereg hangulatának bemutatása. Ennek kapcsán érdemes felfigyelnünk arra az apró különbségre is, hogy Appianosnál a katonák maguk jutnak arra a következtetésre, hogy társukat megölték, Suetoniusnál viszont azt találjuk, hogy Augustus ellenségei keltették a rémhírt (*rumore ab obtrectatoribus dilato*), ezt újfent azzal magyarázhatjuk, hogy Suetonius nem a hadsereg-vezető viszony bemutatását tűzte ki célul, egyszerűen csak egy megmenekülés-történetet kívánt alkotni, össz-

¹⁰ E helyt nincs módunk tárgyalni, milyen érvek szólnak amellett, hogy a műfajok generálják a különböző típusú történeteket. A részleteket illetően lásd LÁSZLÓ 1999, 63–64.

¹¹ Az ezzel kapcsolatos kutatásokról részletes beszámoló ad LÁSZLÓ–VIERHOFF 1994.

¹² Mivel egyik szerző sem említi *Octavianus* néven, az egyszerűség kedvéért a továbbiakban is maradunk az *Augustus* elnevezés mellett.

hangban azzal, amit az elbeszélés bevezetésében megfogalmazott. Mint láttuk, az események részben különböznek a két történetben, ennek megfelelően az ok-okozati kapcsolatok is különböznek, az eltérések pedig olyan értelemben jönnek létre, hogy megvilágítsák a történetek eltérő végpontját.

A két történetben feltárt eltérések nemcsak az eltérő végpontokkal, hanem az eltérő műfaji konvenciókkal is összeegyeztethetőek, amelyek, mint fentebb láttuk, szintén befolyásolják a narratívumok megalkotásának a módját. Appianos történetíró, a nagy horderejű folyamatok, a történeti változások és azok okai állnak érdeklődése középpontjában. Ennek megfelelően az ő elbeszélése a római polgárháborúk tárgyalásába illeszkedik, ott is a perusiai háború közvetlen előzményeihez. A hadsereg helyzetét a 12–17. *caput*okban összefüggően tárgyalja, itt található (15. *caput*) a szóban forgó elbeszélés mint példa egy nagyobb lélegzetvételű gondolatmenet illusztrálására és alátámasztására, majd ezt követően (16. *caput*) rögtön egy másik, hasonló jellegű történet.

Suetonius, bár – amennyire tudjuk – gazdag történeti forrásokra támaszkodhatott, adatait más módon dolgozta föl, mint a történetírók. Császárelrajzai témájukban, felépítésükben és stílusukban egyaránt különböznek a történetírásban megszokottól, hiszen az életrajzokban az anyag kiválasztását nem az események történelmi hanem életrajzi jelentősége és érdekessége befolyásolja, az anyag elrendezéséről pedig maga Suetonius mondja: *...partes singillatim neque per tempora sed per species exsequar...* (Aug. 9.).¹³ Ennek megfelelően sorra veszi (Aug. 9–16.) az általa viselt öt polgárháborút, és mindegyikből kiemel egy-két érdekességet, így a perusiai háborúnál két olyan történetet, köztük a tárgyalt eseménysort is, amikor Augustus nagy veszélybe sodorta magát.

A számos eltérést ellenére, amelyeket idáig bemutattunk, jól megfigyelhető, hogy a két elbeszélést alkotó eseménysor egy pontig (a katona előkerüléséig) lényegében megegyezik, nincs köztük összeegyeztethetetlen ellentmondás, a köztük lévő különbségeket tapasztalva azonban fölvetődik bennünk a kérdés, hogy melyik beszámoló áll közelebb a történeti igazsághoz. Erre a kérdésre az elmélet keretein belül a következő válasz adható.

Az ember általában igyekszik pontosan elbeszélni egy-egy történést, de az, hogy mire emlékezünk, és az események hogyan rendeződnek a történeteken belül, lényegileg azoktól a szociális folyamatoktól függ, amelyek körülvesznek bennünket. Ha nem akarunk érthetlenné válni, nem hághatjuk át a megfelelő szabályokat, így ahelyett, hogy a tények irányítanák a hiteles beszámolót, azzal szembesülünk, hogy azt jelentős mértékben a narratívumok felépítésére vonatkozó konvenciók vezérlik.

A narratív pszichológia, helyt adva annak a felismerésnek, hogy a valóság és annak reprezentációja között szükségképpen szakadék húzódik, a narratívumok történeti igazsága helyett a hangsúlyt a narratív igazságra helyezi, ami a történet jól formáltságától függ. A narratív igazság lebeg a szemünk előtt, amikor valamit jó történetnek tekintünk, vagy úgy gondoljuk, hogy egy magyarázatnak meggyőző ereje van. A narratív igazság az ember számára ugyan-

¹³ Fordítása: „...a részleteket nem időrendben, hanem tartalmuk szerint csoportosítva adom elő...” (Kis Ferencné ford.)

olyan valóságosnak tűnik, mint a történeti igazság, és e kettőt hajlamosak vagyunk összetéveszteni, mert a történet jól formáltsága arra készlet, hogy elhiggyük, valódi eseményekkel van dolgunk.

Első látásra a narratív igazság valamiféle absztrakt, az élet dolgaitól távoli fogalomnak tűnik, holott, ha közelebről szemügyre vesszük, be kell látnunk, hogy épp a történeti igazságról állíthatnánk ugyanezt. Mint mondtuk, az ember az eseményeket narratív alapokon észleli és látja el jelentéssel, mégpedig azáltal, hogy az egyes momentumokból a történetalkotás konvencióit alkalmazva narratívumokat hoz létre, és föl sem merül fel benne a kétely, hogy ugyanabból az eseménysorból másfajta történetet is elő lehetne állítani. Holott, mint a gyakorlat mutatja, ez nagyon is lehetséges, hisz a történetalkotás mikéntje és a történetek jelentése végső soron az egyes emberek egyéni sajátosságaitól, különböző szociális és kulturális háttérétől függ. Ennek az a következménye, hogy az események valódi értelme, a történeti igazság – bármennyire is higgyünk a létezésében, és közölhetőségében – nem fogalmazható meg narratívumok formájában, az ember lehetőségeiből csupán arra futja, hogy az igazság helyett egy igazságot (a narratív igazságot) közöljön (vö. WHITE 1997, 55) történeteiben.

A fentiekben kísérletet tettünk arra, hogy az adott elmélet keretei között megmagyarázzuk a két történet között lévő különbségek okait, rávilágítottunk arra, hogy a különbségek törvényszerűek, mert a történetek megalkotásakor nem annyira a tények, mint inkább a narratívumok létrehozásának a szabályai vezérelnek minket. Esetünkben két fontos eredménnyel is kecsegtet, ha megértjük, hogy miként mesélünk történeteket. Egyrészt felmenthetjük a két szerzőt a szándékos torzítás vagy a gondatlan forráskezelés néma vádjá alól, másrészt szembesülve az igazmondás lehetőségeinek a határaival, egy lépéssel közelebb kerülünk az igazsághoz.

IRODALOM

- AILLOUD 1931 = *Suétone: Vies des douze Césars*. Ed. H. Ailloud. Paris 1931.
- GERGEN–GERGEN 2001 = Gergen, K. J.–Gergen, M. M.: A narratívumok és az én mint viszonyrendszer. In: *Narratív pszichológia. Narratívák 5*. Szerk.: László J.–Thomka B. Budapest 2001, 77–119.
- HAHN 1967 = *Appianos: A római polgárháborúk*. Szerk.: Hahn I. Budapest 1967.
- LÁSZLÓ 1999 = László J.: *Társas tudás, elbeszélés, identitás. A társas tudás modern szociálpszichológiai elméletei*. Budapest 1999.
- LÁSZLÓ 2001 = László J.: Narratív pszichológia: új megközelítés a pszichológiában. In: *Narratív pszichológia. Narratívák 5*. Szerk.: László J.–Thomka B. Budapest 2001, 7–13.
- LÁSZLÓ–VIERHOFF 1994 = László J.–Vierhoff, R.: Az irodalmi műfajok mint kognitív sémák. *Pszichológia* 14 (1994), 325–342.
- WHITE 1997 = White, H.: *A történelem terhe*. Budapest 1997.